

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ENSTİTÜSÜ
KÜTÜPHANESİ

Katanov Koleksiyonu

MUSTAFA BALCI

T

ÜRKİYAT Enstitüsü, İstanbul Darülfünunu Edebiyat Fakültesine bağlı olarak 1924'te kurulmuş ve müdürlüğüne Köprülüzade

M. Fuad tayin edilmiştir. Talimatnamesinde dil, tarih, sanat tarihi, coğrafya, siyaset, eğitim gibi Türklere ait ilmi alanlarda araştırma ve yayın faaliyetlerinde bulunacağı, yürütülen çalışmaların kitaplaşması gerektiğinde ihtiyaçların Maarif Vekaleti bütçesinden temin edileceği karara bağlanmıştır.

Enstitünün Türkiye'nin akademik tarihi bakımından bazı ilk olma hususiyetleri vardır. Birincisi bakanlar kurulu kararıyla kurulan ilk enstitüdür. İkincisi enstitü kütüphanesinin nüvesini teşkil eden Nikolay Federoviç Katanov'dan satın alınan kıymetli kitaplardır. Türk asıllı Rus Türkolog Katanov, Kazan Üniversitesinde çalışmalarını sürdürmüş, zaman zaman da Türklerin yaşadığı muhtelif coğrafyalarda farklı vazifeler için bulunmuştur. Hayatı boyunca çıktığı gezilerde, farklı Türk lehçe ve şive örneklerini derleyip bir araya getirmiştir. Çalışmaları, topladığı malzeme ve sahip olduğu kütüphane büyük bir birikimin yansımalarıdır.

1914'te Zeki Velidi Togan'ın Katanov koleksiyonunun satılık olduğunu bildirmesiyle gerekli bütçe Evkaf Nezaretinden temin edilmiş ve yaklaşık 5 bin kitap Kazan'a gönderilen resmî bir heyet tarafından satın alınıp Togan'ın ilave ettiği başka kitaplarla birlikte İstanbul'a getirilmiştir. Katanov'un kitaplarının alınmasının ardından Togan, elde kalan bir miktar parayla kütüphanede bulunması lüzumlu ancak zor bulunan bazı kitapları ve takımların noksan ciltlerini kendi çabalarıyla muhtelif yerlerden temin etmiştir. Zeki Velidi'nin hatıratındaki ifadesiyle, Umumi harp başladığında kitaplar İstanbul'a ulaşmıştır. Kütüphane kataloğuna daha sonra gelen kitapların aynı başlık altında kaydedilmesiyle Katanov koleksiyonunda yaklaşık 7500 takım kitap mevcuttur.

Katanov kütüphanesi ile Togan'ın temin ettiği kitaplar, bir süre Süleymaniye Kütüphanesinin depolarında muhafaza edilmiş, 1924'te yeni kurulan Türkiyat Enstitüsüne tahsis edilmiştir.

Katanov koleksiyonu, Türklük bilimiyle ilgili, satın alındığı tarihe kadar yayınlanmış ekseriyeti Rusça ve muhtelif Batı dillerinde nadide kitap ve dergi koleksiyonlarından oluşmaktadır. Bugün Katanov koleksiyonu enstitü kitaplarının yaklaşık %38'ini oluşturmaktadır. Ayrıca sözkonusu koleksiyonunda Çağatay Türkçesi ile kaleme alınmış 50 kadar elyazması mevcuttur.

Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi, 1980'lerin başına kadar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde tamamlanan tezlerden oluşan zengin bir koleksiyona sahiptir. Ali Nihad Beyin (Tarlan) "Leyla vü Mecnun" adlı araştırması ile başlayan koleksiyondaki tezlerin 28'i Arap harfleriyle kaleme alınmıştır ve yazma halinde tek nüsha olarak korunmaktadır. Eski Türk Edebiyatı, Eski Türk Dili, Yeni Türk Edebiyatı, Yeni Türk Dili ve Halk Edebiyatı gibi alanlarda hazırlanmış toplam 2557 tezin bulunduğu bölüm kütüphanenin %13'ünü teşkil etmektedir. Sayısı az olmakla birlikte kayda değer 10 adet tez de tarih şubesinde hazırlanmıştır. Tezlerin özetli kataloğu hazırlanmış ve kütüphanedeki bilgisayarda araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesinde bugün 200 bin ciltten fazla kitap bulunmasına rağmen kataloglarda 25-30 bin civarında hayli düşük bir sayı görülmektedir. Bunun sebebi kataloglamada cildin değil kitap adının esas alınmasıdır. Mesela Millî Eğitim Bakanlığının *İslâm Ansiklopedisi* 13 ciltte toplanmıştır. Oysa katalogta sadece tek bir kitap olarak gözükmektedir.

Kütüphanede muhtelif ciltler içinde ekseriyeti Türkçe olan 294 elyazması eser bulunmaktadır. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu ve İstanbul Üni-

versitesi Edebiyat Fakültesi gibi resmî kurumların yaptığı bağış kitaplar da büyük bir yekûn oluşturmaktadır.

Şahıs kitaplıklarının bağışıyla birleşmiş eserlerin sayısı kitap olarak 10 bin civarındadır ve kütüphanenin %50'den fazlasını oluşturmaktadır. Halit Ziya Uşaklıgil ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kütüphaneleri olmasa da çok kıymetli evrakı, çeşitli eserlerinin yazım sürecine dair notlar, ilk taslaklar, yazılmış veya tefrika edilmiş metinler üzerindeki düzeltmeler veya yeniden yazımlar, mektuplar, davetiyeler vs. Türkiyat Enstitüsüne intikal etmiştir. Adı Fecr-i Ati çevrelerinde sıkça geçen şair, münekkit ve araştırmacı kimliğiyle bilinen Mehmet Behçet Yazar'ın varisleri tarafından bağışlanan kitaplar da enstitü kütüphanesini zenginleştiren unsurlardandır. Sayısı 1500'ü bulan bağışlar arasında Arap ve Latin harfli roman, hikâye ve şiir kitapları dışında elyazmaları da önemli bir yer tutar. Türk dili alanında şöhret sahibi olan Ahmet Caferoğlu, Muharrem Ergin, Osman Nedim Tuna gibi isimlerin vefatlarından sonra kitapları ve evrakı da Türkiyat Enstitüsüne bağışlanmıştır. Bahsi geçen hocalara ait hususi yazışmalar, mektuplar, davetiyeler, yarım kalmış çalışmalar, farklı konularda kaleme alınmış raporlar, fişler, ders notları da bulunmaktadır. Enstitüye bağış olarak en son gelen kitap koleksiyonu Ahmet Ağaoğlu'na aittir. Yaklaşık 3 bin ciltten oluşan kitaplar genellikle Türkçedir ancak Arapça, Fransızca, Arap harfli ve Azerbaycan Türkçesiyle basılmış eserler de mevcuttur. Enstitüye bağışlananlar arasında Hüseyin Sadettin Arel, Hamit Ongunsu ve Oktay Aslanapa'nın kitaplıkları da vardır.

Enstitü kütüphanesi, Katanov koleksiyonuyla başladığı yolculuğuna zaman içinde aldığı birçok bağış kitap ve evrakla, günümüzde büyük bir ihtisas kitaplığı olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Z